



Gonzalo Herralde director de *La febre d'or*, la seva última realització, va fer el seu primer curt el 1970, *Cartel*. El seu primer llargmetratge, *La muerte del escorpión* data de l'any 1976. L'any següent comença el rodatge de la segona pel·lícula, *Raza, el espíritu de Franco*. Segueixen a *El asesino de Pedralbes* i *Jet Lag*. El 1984 estrena *Últimas tardes con Teresa*, l'inici de la trilogia literària que inclou *Laura* i la present *La febre d'or*.



La febre d'or, *Monturiol* i *Havanera*, últimes novetats del cinema català

El XIX en cel·luloide

Amb l'estrena, el 21 de maig, d'*Havanera*, l'última pel·lícula d'Antoni Verdaguer, les pantalles barcelonines oferiran un programa cinematogràfic insòlit: tres superproduccions catalanes centrades en el segle XIX. ¿Complot de romàntics o casualitas del nostre cinema?

Al final hem decidit de retardar l'estrena perquè una altra pel·lícula ambientada al segle XIX podia saturar el públic". Això és el que deia el director de cinema Antoni Verdaguer, parlant del seu darrer llargmetratge, *Havanera*, un melodrama d'aventures en ple segle XIX, amb tràfic d'esclaus entre Catalunya i Cuba de rerefons. Tot i el retard voluntari que ha imposat la productora (Imatco) a l'estrena d'*Havanera*, el fet és que a partir del dia 21 de maig, a les cartelleres de Barcelona coincidiran tres pel·lícules catalanes ambientades al segle XIX: *Havanera*, *Monturiol* de Francesc Bellmunt i *La febre d'or* de Gonzalo Herralde.

La circumstància és totalment fortuïta, ja que aquestes tres pel·lícules no tenen res a veure entre si. Són tres films sorgits de projectes iniciats en anys diferents i a partir de circumstàncies molt diferents.

La febre d'or, la primera d'estrenar-se, és la culminació d'un mastodont cinematogràfic que té els seus orígens a l'any 1985. Aquest any, Herralde va decidir de fer la pel·lícula a partir de la lectura de la novel·la de Narcís Oller. Tal com ell mateix ha explicat, *La febre d'or* s'inclou dins la seva cinematografia com la tercera peça d'una trilogia que completen *Laura* i *Últimas tardes con Teresa*. Totes tres pel·lícules, sorgides de tres novel·les, reflecteixen,

per a Herralde, les tres generacions que han marcat la seva existència: la seva (Últimas tardes con Teresa), la dels seus pares i avis (*Laura*) i la dels besavis (*La febre d'or*).

Monturiol, la darrera pel·lícula de Francesc Bellmunt també té el seu origen en el passat i en el seu director. Després de *Rateta rateta*, Bellmunt va creure que havia acabat una etapa i va decidir de posar fil a l'agulla al projecte de *Monturiol*. "Com a personatge, *Monturiol* sempre m'havia atret. El personatge i el que significa. Cap a l'any 90 vaig decidir que em posava a fer-la encara que hi estigués anys."

La producció de la pel·lícula, igual que a



Antoni Verdaguier presenta el 1986 el seu primer llarg-metratge, l'Escot, adaptació al cinema de la novel·la *Amorrada al piló* de Maria Jaén. El seu segon film s'estrena el 1990, *La teranyina*, de la novel·la de **Jaume Cabré que du el mateix nom. *Havanera*, a punt d'estrenar-se, és la seva tercera pel·lícula.**

La febre d'or, va ser la part més complicada. Segons Bellmunt, el moment clau i desencadenant de la situació d'impasse en què estava el projecte va ser la compra, per la Diputació de Barcelona, del petit submarí que apareix a la pel·lícula. La reproducció del primer Ictineo és, des d'ara, al Museu Marítim de Barcelona.

Havanera, en canvi, ha tingut un recorregut diferent de les seves companyes. La darrera pel·lícula d'Antoni Verdaguier va néixer a la productora Imatco. És, per tant, una pel·lícula clarament pensada des de la producció i amb visió de mercat. Aquests paràmetres quadren també amb la filosofia de la distribuïdora del film, la Columbia Tri Star. Així com en els casos de *Monturiol* i *La febre d'or* l'empenta inicial i la continuïtat van ser possibles gràcies a la tossuderia dels directors, en el cas d'*Havanera* ha estat una pel·lícula d'encàrrec. Antoni Verdaguier, Jaume Fuster, Jaume Cabré i Vicenç Villatoro van rebre les directrius per a fer el guió d'un "melodrama d'aventures amb dosis de film d'aventures, d'època, amb paisatges exòtics i viatges". Segons Verdaguier, "*Havanera* vol presentar un producte que visualment se situa en la línia del cinema estàndard i de gènere nord-americà. No és una introspecció històrica, és bàsicament la història d'uns personatges ambientada al 1820 enmig del negoci del tràfic d'esclaus. Com que els guionistes érem d'aquí, la història se situa a Barcelona i a Canet de Mar, però de fet explica una època i la denuncia amb criteris i punts de vista universals, que poden ser entesos a tot el món."

Finalment, i malgrat que la coincidència

a la cartellera és casual, *Havanera*, *La febre d'or* i *Monturiol* tenen en comú la participació de les televisions en la seva producció. Però, si en el cas de *Monturiol*, TV3 solament ha intervingut en la compra dels drets d'antena, en el cas d'*Havanera* i de *La febre d'or*, l'emissora ha pres part fonamental en la producció. Així, tant *Havanera* com *La febre d'or* han estat rodades com a sèries televisives que s'emetràn en capítols, i se n'ha fet una versió en format de llarg-metratge perquè siguin projectades a les sales de cinema. En el cas de la pel·lícula de Gonzalo Herralde, la participació de televisions s'ha ampliat a TVE, que també emetrà *La febre d'or* com a sèrie. La participació de les televisions en la producció de les pel·lícules s'aferma cada cop més com una de les úniques sortides possibles per a fer un determinat tipus de pel·lícules amb un cost important; si més no, serveix de segona font de finançament, després de les subvencions oficials. Tant en el cas d'*Havanera* com en el de *La febre d'or* el que ha determinat que hagin estat pensades per al mitjà televisiu han estat bàsicament les qüestions financeres més que no pas les raons artístiques.

Ara bé, la presència de les televisions en la producció de cinema, si bé fa possible la realització de pel·lícules amb pressupost important, també en determina la forma final.

Segons Francesc Bellmunt, que també va rebre l'oferta de TV3 de convertir *Monturiol* en una sèrie, i la va refusar, explica que en el col·lectiu dels productors de cinema s'ha criticat que algunes cases productores utilitzin la fórmula de fer un

llarg-metratge a partir d'una sèrie amb la idea de finançar tots dos productes. Les crítiques diuen que aquesta fórmula aprofita el fons institucional dedicat al cinema per a fer televisió.

Criticada o no, aquesta fórmula, que fou assajada per primer cop al nostre país amb *La plaça del Diamant* de Francesc Betriu, es practica també a la resta d'Europa. Com un exemple dels millors resultats obtinguts per aquest procediment, tant en format televisiu com cinematogràfic, podem esmentar Les millors intencions del suec Bille August.

'BIOPIC', NOVEL·LA I AVENTURES

Tot i ser ambientades al mateix segle, les tres pel·lícules que ara s'estrenen pertanyen a tres gèneres prou diferents per a no fatigar el públic. Així, tenim en *Havanera* una pel·lícula d'aventures, en *La febre d'or*, l'adaptació d'una novel·la de saga familiar i, en *Monturiol*, un biopic, una biografia en imatges.

Havanera és la història d'Amèlia Roig (Aitana Sánchez Gijón), una jove catalana que l'any 1820 se'n va a Cuba per casar-se amb un home que no coneix. El matrimoni ha estat organitzat per l'oncle d'Amèlia, Francesc Valeri (Jordi Dauder), que vol rematar així els seus negocis amb Ton Massana (Abel Folk), el futur marit d'Amèlia. Amèlia se'n va al Carib a bord d'*El Catalán*, un bergantí que transporta mercaderies i esclaus al Carib. L'arribada de la protagonista a Cuba, l'encontre amb el futur marit i la creixent presa de consciència del seu entorn la duran a una re-



Francesc Bellmunt, que va iniciar-se en cinema rodant quasi clandestinament *La torna dels Joglars* el 1976, és un dels realitzadors més prolífics del cinema català. Alguns dels seus títols més significatius: *L'Orgia* (1978), *La quinta del porro* (1980), *Un parell d'ous* (1985), *El complot dels anells* (1987) i *Rateta, rateta* (1990).



volta interior que a poc a poc desembarcarà en una revolta exterior.

La febre d'or és l'adaptació a la pantalla de la novel·la de Narcís Oller. A Barcelona, París i Vilaniu, entre 1880 i 1885, i enmig d'un ambient d'especulació econòmica efervescent, es trama una història familiar en què les intrigues i les passions enfronten els personatges. En el centre d'aquesta trama, Gil Foix (Fernando Guillén) fill de Vilaniu, establert a Barcelona com a agent de canvi i borsa, s'ocupa dels estalvis de petits propietaris de la seva ciutat natal. La febre d'or s'apodera d'ell i el converteix en banquer i més tard en president d'una companyia de ferrocarrils. En el seu ascens fulgurant l'acompanyen un seguit de personatges que participen en el joc des de posicions diferents. Hi ha la família: la muller, Catalina Foix (Rosa Maria Sardà), la filla, Delfina (Gemma Brió), la sogra, Donya Mònica (Conxita Bardem), el cunyat Francesc Tió (Sergi Mateu). I els negocis: Eladi Balenà (Àlex Casanovas), l'home de confiança de Gil Foix que és també l'home sense escrúpols, Jordi Balenà (Enric Arredondo), el seu pare, que instiga la ruïna de la Banca Foix.

Monturiol explica la vida, de la joventut a la mort, de l'inventor del submarí. En ple romanticisme, l'empordanès Narcís Monturiol imagina, paral·lelament al seu contemporani Jules Verne, que el fons de la mar és accessible a l'home. Però Monturiol vol realitzar el seu somni i decideix de construir una nau que pugui solcar les profunditats marines. Barcelona, que inicia el seu creixement industrial en aquella època, acull amb entusiasme la idea de cons-

truir un submarí per a anar a buscar corall, l'element que havia de convertir en rendible el somni de Monturiol.

TRIPLE ESTRENA

L'aparició d'*Havanera*, *La febre d'or* i *Monturiol* a les cartelleres pot produir un efecte estrany. El fet que totes tres pel·lícules siguin d'una mateixa època i es presentin com a superproduccions (500, 500 i 300 milions, respectivament) tendeix a donar una imatge fictícia de l'actual moment del cinema català, un cinema en què no abunda gaire aquesta mena de productes. L'estrena quasi simultània dels tres films reproduceix la sensació que al nostre cinema les pel·lícules es fan a tongades. I això passa perquè, atesa la dèbil estructura industrial del nostre cinema, l'estrena no és sempre el pas següent a l'acabament d'una pel·lícula. És cert que cada temporada hi ha estrenes a les pantalles de Barcelona, però també ho és que moltes pel·lícules triguen temps a ser estrenades, si és que ho són mai. Com a exemple de pel·lícules no estrenades a Barcelona, hi ha *Els papers d'Aspern* de Jordi Cadena –una pel·lícula del 1991 que va ser molt ben rebuda a Sant Sebastià– i *Escrit als estels*, de Ricard Reguant, una pel·lícula comercialitzada gràcies a la seva venda a televisions.

L'estrena de tres superproduccions aquesta temporada, doncs, no es pot considerar des de cap altre angle quo no sigui el de la casualitat. Aquesta mateixa casualitat fa que totes tres pel·lícules se situïn en ple segle XIX. Però l'única lectura històrica que ens planteja la visió de les tres

pel·lícules és la de contemplar tres aspectes diferents d'una mateixa època: l'especulació econòmica i la vida burgesa al voltant de l'Exposició del 1888 (*La febre d'or*), l'inventor romàntic del submarí (*Monturiol*) i el tràfic comercial, d'esclaus i mercaderies, entre Catalunya i el Carib (*Havanera*). Tres aproximacions a l'atmosfera d'un segle que d'entrada no volen ser reconstruccions històriques, sinó relats cinematogràfics d'època.

La presència a la pantalla, cada temporada, d'una pel·lícula d'època o històrica que pren personatges i temps del passat col·lectiu com a punt de partida, és una de les constants del nostre cinema des de fa uns 20 anys.

Però, així com tradicionalment, el cinema històric ha tendit a magnificar el conjunt del cinema en català amb exemples com *La ciutat cremada* i *Victòria!* d'Antoni Ribas o *Companys, procés a Catalunya* de Josep Maria Forn, el cas d'aquestes tres pel·lícules no és el mateix. Tant *La ciutat cremada* com *Victòria!* van ser pel·lícules amb voluntat èpica, de recuperació del passat històric. La gent, a l'època en què van ser estrenades –sobretot en el cas de *La ciutat cremada*, estrenada al 1976– anava a veure-les, en primer lloc, com a espectacle, però, en segon lloc, perquè eren una forma més de "fer país". Actualment, tal com diu Francesc Bellmunt, "pel·lícules com *Monturiol*, *Havanera* o *La febre d'or* no tenen cap olor de reivindicació, perquè ara això no es porta, en cinema".

Xènia Bussé